

Enkele jaren geleden kwamen er plotseling mogelijkheden om het Mauritshuis in Den Haag - dat al jaren om een opknappbeurt en vooral ruimte-uitbreiding zat te springen - te restaureren en te vergroten. Men dacht toen nog dat het museum zijn poorten weer in 1984 voor het publiek zou kunnen openen. Maar door ongelukkige omstandigheden is het bouwproces vertraagd. De heropening wordt nu in het voorjaar van 1987 verwacht.

De belangrijkste vertraging trad op, toen de 'buurman' van het Mauritshuis, de sociëteit De Witte, een bezwaarschrift indiende tegen het verlenen van een bouwvergunning. Bij De Witte herinnerde men zich maar al te goed dat er bij de eerdere aanleg van de parkeergarage onder het Plein, waaraan De Witte gelegen is, extra maatregelen noodzakelijk waren geweest om het risico dat het gebouw zou verzakken, tegen te gaan. Nu eiste het bestuur van de sociëteit vergelijkbare maatregelen, omdat er onder het voorplein van het Mauritshuis een kelder zou komen.

De bezwaren van De Witte hadden tot gevolg, dat de Rijksgebouwdienst het werk aan de restauratie en de uitbreiding pas in maart 1983 kon beginnen, maanden later dan in de aan-

vankelijke planning, en dat de bezoekers - vooral internationale toeristen - twee seizoenen langer moeten wachten voordat zij het prachtige bouwwerk van Peter Post, dat in 1644 voltooid werd, weer van binnen kunnen aanschouwen.

Belangrijke gedeelten van de schilderijencollectie zijn overigens, ondanks de tijdelijke sluiting van het Mauritshuis, steeds te bezichtigen. Ze zijn ondergebracht in twee zeer passende behuizingen in de onmiddellijke omgeving: het Johan de Witthuis aan de Kneuterdijk en het zogenaamde Van Noyellehuis naast de Gevangenpoort, vlak bij de hoek met het Buitenhof.

Passend, want het Johan de Witthuis is qua omgeving vergelijkbaar met het slechts 5 minuten lopen verwijderde Mauritshuis, wat per slot ook een (zij het dan vorstelijke) woning is. Aan de Kneuterdijk zijn momenteel de topstukken uit de

collectie te zien als De bewening van Christus door Rogier van der Weyden, Het paradijs van Rubens, De anatomische les van Rembrandt, de Moeder die haar kind kamt door Gerard ter Borch en het Gezicht op Delft door Vermeer.

Het Van Noyellehuis naast de Gevangenpoort is, zeker voor kunstvoorwerpen uit het 'Koninklijk Kabinet van Schilderijen', zoals het Mauritshuis ook heet, een minstens zo passende omgeving. Dit gebouw diende van 1766 tot 1795 tot huisvesting van de collectie schilderijen en curiosa van stadhouder Willem V. De Fransen namen de ruim honderd schilderijen van deze stadhouderlijke galerij in 1795 in beslag, maar in 1815 keerden deze weer in, nu koninklijke, handen, van Willem I, terug. Deze stukken werden daarna de kern van het Koninklijk Kabinet van Schilderijen dat in 1821 - 1822 in het Mauritshuis werd gehuisvest. Daarom is het zo aardig dat, nu de collectie moest uitwijken, opnieuw de Willem V-galerij gebruikt kon worden.

Johan Maurits

De door verervingen, schenkingen, aankopen en verliezen zeer complexe geschiedenis van de vorstelijke collectie moge dan bij de 'galerij' van stadhouder Willem V zijn begonnen, de Nassau's waren al veel eerder met het verzamelen van kunst en 'rariteiten' (lees: zeldzaamheden) begonnen. Een belangrijke rol daarin speelde Johan Maurits (1604 - 1679), graaf, later prins van Nassau-Siegen.

Deze achterneef van stadhouder Frederik Hendrik, die grote verdiensten verwierf als bevelhebber in het stadhouderlijke leger, was het, die opdracht gaf tot de bouw van het Mauritshuis. Omdat hij in 1637 namens de West-Indische Compagnie gouverneur van de Nederlandse gebieden in Brazilië werd, was hij niet in staat de voltooiing van zijn huis aan het toenmalige Akerland in Den Haag mee te maken. Zijn vriend Constantijn Huygens, secretaris van Frederik Hendrik, die zelf net een huis aan het Akerland had laten bouwen (in 1876 gesloopt ten behoeve van nieuwbouw van het Ministerie van Justitie) hield de voltooiing en inrichting in het oog.

Geheel in de jonge traditie van het humanistische patronage liet Johan Maurits in Brazilië natuurwetenschappers en kunstenaars de natuur en cultuur van dat land vastleggen en hij nam bij zijn terugkeer in 1644 die sporen mee naar 's-Gravenhage. Van die collectie Brasiliana is weinig in Nederland gebleven. Maurits de Braziliaan verkocht een belangrijk deel van de collectie aan de Keurvorst van Brandenburg en schonk ook belangrijke stukken aan koning Frederik III van Denemarken en Lodewijk XIV van Frankrijk. Twee Braziliaanse landschappen van Frans Post en een schilderij met twee Braziliaanse schildpadden door Albert Eckhout zijn door aankopen later toch weer in het Mauritshuis beland. In elk geval was het Mauritshuis vóór het midden van de zeventiende eeuw al de huisvesting van een respectabele collectie kunstwerken en exotische voorwerpen.

Toen de toenmalige koning Willem I zijn teruggevorderde bezit aan schilderijen en curiosa in het Mauritshuis onderbracht om als openbaar cultuurbezit te dienen, was dit een keuze die getuigde van historisch respect.

De collectie, waarvan de kern werd gevormd door schilderijen uit de bloeiperiode van de cultuur in de Nederlanden, de zeventiende eeuw, werd zo gehuisvest in een gebouw dat kon gelden als een van de architectonische hoogtepunten uit deze gouden eeuw en dat bovendien een fascinerende historische achtergrond bezat. Het zou tot een van de mooiste Europese musea gaan uitgroeien.

Het gebouw dat naar ontwerp van Jacob van Campen en onder toezicht van diens leerling Pieter Post is gebouwd in de jaren 1633-1644, is een buitengewoon fraai bouwwerk in de Noordnederlandse klassieke barok-stijl, ondanks dat het interieur tijdens een brand in 1714 zeer geleden heeft en de herinrichting niet met respect voor de classicistische helderheid is geschied. De ordelijke indeling bleef wel bestaan en deze bleek zeer geschikt voor de functie van schilderijenkabinet.

De fascinerende huisvesting beperkte het kabinet wel in zijn ontwikkeling tot modern mu-

seum. De afdelingen voor be heer, studie en educatie moesten genoegen nemen met beperkte ruimten of werden redelijk gehuisvest ten koste van de expositie-mogelijkheden. Even leek het er op dat het royale gebouw van het voormalige ministerie van Koloniën, direct tegenover het Mauritshuis, ter beschikking zou komen en dat daar museum Mesdag met de betrokken afdelingen van het Mauritshuis in zou kunnen. Het museale huwelijk ging niet door, toen bleek dat de Tweede Kamer met haar enorme apparaat dit gebouw wel kon gebruiken.

Een nieuwe gelegenheid om plannen uit te werken kwam, toen het Bicentennial, het tweehonderd-jarig bestaan van de Verenigde Staten, zich aandeede en het Mauritshuis om medewerking werd verzocht. Met een rondreizende tentoonstelling van topstukken uit de collectie door Amerika (later kwam er ook nog een tournee door Japan bij) kon een deel van de collectie op een produktieve wijze het huis uit. De ontwikkelingen kwamen in een stroomversnelling.

Onder de grond

Het Mauritshuis, ingeklemd als het ligt tussen de Hofvijver, het regeringscentrum en openbare straten, moest met respect voor de historische omgeving ruimte vinden waar eigenlijk helemaal geen plaats meer was. Die ruimte vond men... onder de grond.

Tot 1808 had er onder het ommuurde voorhof van het huis en de openbare straat een ondergrondse doorgang gelegen, die prins Johan Maurits en zijn opvolgers in de gelegenheid stelde om vanuit het huis ongehinderd in een overtuin te geraken. Een onderkeldering van het voorplein behoorde tot de mogelijkheden en er kon onderzocht worden of dit technisch mogelijk en functioneel wenselijk was.

In een eerste kelderlaag zou de bibliotheek met werkruimten kunnen komen en een tweede kelder zou studieruimten kunnen bevatten en depotruimten waar de gehele collectie in kon worden opgeborgen. Daardoor zou het souterrain van het eigenlijk Mauritshuis de voorzieningen voor het publiek kun-

nen gaan bevatten, zoals de educatieve afdeling, de ontvangstruimte met koffieautomaten, de museumwinkel en de garderobe, en de vertrekken voor de museumstaf. De hoofdverdiepingen zouden zo geheel als expositieruimten gebruikt kunnen worden, een winst van één kabinet voor zo'n 12 tot 15 schilderijen.

Het bouwprogramma werd aldus uitgewerkt. Heel secuur werden alle technische aspecten voor de bouw van de museumkelder onderzocht. Risico's bij het maken van de bouwput en de kelder moesten vermeden worden. Desondanks blijkt het gebouw, nu de dubbele kelderlaag aangebracht is, enige schade te ondervinden. Ondanks injectie met een soort cementwater in de bodem aan de Mauritshuiszijde waardoor het zandmassief daar versteende en er zowel een voldoende beheersing van de grondwaterbeweging als een noodzakelijke verbetering van de fundering bereikt moest worden, blijkt de voorgevel al zo'n 40 millimeter verzakt te zijn. Bij een proefsleuf, gegraven om de fundering van het barokke monument te leren kennen, is ongelukkigerwijs juist een stuk gekozen waar de fundering het best was. Bij de ontgraving bleek dat de fundering op andere plaatsen lichter was en daar was niet op gerekend.

Museum en monument: het is een fraaie combinatie en bij de bouwplannen zijn dan ook voortdurend boeiende afwegingen gemaakt om beide culturele belangen zo goed mogelijk te dienen. Juist bij het Maurits-huis zorgen huisvesting en functie, het huis en de schilderiencollectie voor die fascinerende tweëenheid. Daarom is het zo spijtig dat bij alle zorgvuldigheid die betracht is, het technisch onderzoek onvolkomen is geweest. Bij de aanleg van de parkeerkelder onder het Plein is zoiets ook gebeurd. Zouden ze in Den Haag nu de parkeerkelder onder de Hofvijver nog wel aandurven? De verzakking van de voorgevel van het Mauritshuis is niet katastrofaal, maar is ook te slordig om te bagatelliseren.

De collectie die straks uit Japan, uit het Johan de Witt-huis en de Willem V-galerij terug zal keren, zal verwend worden, want er zal dan een goede klimaatbeheersing zijn en de veiligheid is op allerlei terreinen verhoogd. Dat is ze waard: de omvang van het Koninklijk Kabinet van Schilderijen is niet zeer groot, maar de kwaliteit is bijzonder hoog. Het Mauritshuis zal dan op de echt niet zichtbare verzakking na, weer op een voortreffelijke wijze de beheerste representatie van het culturele patriciaat uit de gouden eeuw uitdrukken.